

**BRANIE** (104) *sb n*

*a jasne, e pochylone.*

*sg N* branié (16); -é (5), -(e) (11). *♦ G* branią (27). *♦ D* braniu (22) [*w tym 1 r. błędnie*: ku brania ZapKościer]. *♦ A* branié (13); -é (3), -(e) (10). *♦ I* branim OrzQuin (4), braniém (1) BiałKat. *♦ L* braniu (16). *♦ pl N* branią (2). *♦ A* branią (9).

*Sł stp, Cn notuje, Linde XVI (jeden z tych samych przykładów) – XVIII w.*

1. *Chwywanie; umieszczanie, nakładanie [kogo, czego]* (1) : Bowiem tam ieſt potrzebna ſprawa dwu treſci, iedney ku wpuſzczaniu pokarmu w żołądek [...] Drugiey ku braniu y wypuſzczaniu wiatru do płuc *GlabGad Dv*.

*Wyrażenia*: »branie w niewolą«: żeby y Poganie náiażdow wálznych nie czuli/ y wy ich puſtoſzenia y bránia ludzi w niewolą *GórnRozm M2*.

»branie w opiekę« (2): A coż owo więc ſłychamy/ o náiażdách ná domy/ [...] o braniu gwałtem Pánien/ Wdow/ dźieci w opiekę *GórnRozm A4, L*.

»branie na się« (2): *SkarŻyw* 22; y takie y owákie przemienienia/ y kŕztaktow ná ſię branie: to Anioła/ to mężá/ to Bogá *CzechEp* 216.

»branie w więzienie«: pozwow od Krolá/ y od iego vrzędnikow mieć niehcemy/ á bránia w więzienie právem nieprzekonánego *GórnRozm C4*.

2. *Posługiwanie się czym, używanie, zażywanie* (4) : Thy wŕzytki rzeczy wymienione ku braniu: Maią być brany w dzień: Iaſny. *FalZioł V* 118v.

*Wyrażenie*: »nadaremne branie imienia Bożego, słów Bożych« (3): *SeklWyzn Dv*; Iákie też tám bywáią bluznienia imienia Bożego/ y nádaremne branie iego. *KrowObr* 73; *CzechEp* 325.

3. *Zabieranie, usuwanie, zbieranie plonów z pola, czerpanie, wrywanie, kopanie; receptio* *JanStat* (6) : *Mącz* 478c; kędy o ziemię ku braniu ná Groblą trudno/ że nie może ziemię wźiąć ieno iednym ſztychem *Strum E2*.

*branie czego* (3): *vulsura lini, Branie lnu. Mącz* 478c; *SkarŻyw* 235; *SarnStat* 1073.

*branie z czego* (1): they ſtudnie hoinoſci/ tak ſzánować trzebá/ iżby z niey ku braniu ządwy doſtawáło. *GórnDworz li5v*.

4. *Zabieranie, odbieranie; rozbój, grabież, konfiskowanie; recipere* *JanStat* (43) : *LibLeg* 11/98; Nyemowyęć ya iżeby dla wyáry komu co brano/ ále iż dla bránia ſtárey á dobrej wyáry przodkow ſwych odſtępuyećye. *KromRozm I A4*; by nietylko to/ co był miedzy nas Król rozdał/ ále y to pobrał/ co kto z nas od Lechá/ Chárwatá ſtárégo/ w Polŕzce ma: tedy ón tym bránim nigdy nieuſpokoi Polŕki. *OrzQuin B2v, Bv* [2 r.], B2, B2v, F3, F3 *marg*; Pan Bog gotowŕzy ieſt do dánia niŕzli ty do bránia *SkarŻyw* 36; *CzechEp* 166.

*branie czego* (3): w rozerwaniu máiętnoſci y braniu dóbr pilno pilnuie *SarnStat* 260. *Cf Wyrażenie*.

*Wyrażenie*: »gwałtowne branie« (2): *BielKron* 356; Zá czym łupieſtwo y gwałtowne żywnoſci branie/ vŕtácby muſiało *VotSzl E3*.

*Szereg*: »branie albo (jako i, ale) (roz)dawanie; danie ani branie« (4 : 1): Iż iáko powinowátoſć Królewŕka nie ſtoi ná daniu imienia/ áni ná braniu/ wedle náтуры ſwéy: tak téż áni Exekucya ná braniu álbo ná dawaniu nie ſtoi *OrzQuin F3, Bv, E4v, F3*.

»branie albo odejmowanie«: Exekucya po łacinie/ ku czynieniu/ ku wyprawianiu/ y ku daniu więcey fye ściągą/ á niżli ku braniu/ álbo ku odeymowaniu. *OrzRozm* B2.

»branie albo zapowiadanie« (2): A iefli ci/ którzy ku braniu álbo zápowiádaniu Soli [*ad recipiendum alias arestandum sal JanStat* 52] będą zá czáfem náznáczeni/ ináčéy [...] w karaniu przeftępnych poftąpią: tedy fkázuiemy tákowé/ [...] winą czftérnaście grzywien kárác *SarnStat* 926 [*idem*] 385.

Wyrażenie przyimkowe: »na branie« (4): Tegoż też czáfu Cefarz Tátárski poftał trzy woýłká ná branie/ iedno do Litwy/ drugie do Ruśi/ trzećie do Wálach. *BielKron* 394v, 352, 406v, 429.

a. Pobieranie, wyciąganie podatków; *exactio, perceptio JanStat* (17) : A infzé wftyłtki y koždé z ofobná bránia iákokolwiek názwáné/ [...] á ofobliwie wyciągánie które zowá Lobegal y Fijrkien/ żadnym obyczáiem ná potym niech nie będzie wyciągano. *SarnStat* 1075 [*idem*] 1111.

*branie czego* (15): Dawano im też winę o branie nád vftáwę podatkow y dárow *ModrzBaz* 43; *WujNT* 763; Którému Márłzałkowi/ [...] ieft przyłádoné bránié Targowégo/ y władza wkłádać ceny rzeczóm *SarnStat* 312; Iáko fie przy braniu Podwody ípráwować. *SarnStat* 974, 404, 436, 747, 818, 861 (9). *Cf* *branie czego z czego*.

*branie czego z czego* (4): *BielKron* 369v; A íą poftánowioné rzeczy nižéy nápiśáné [...] około kupienia Dzięśięciny przez Pány/ około bránia iéy z pługu *SarnStat* 112 [*idem*] 185, 212.

5. Zagarnianie, nabywanie na własność, zdobywanie, dziedziczenie; *receptio JanStat* [*czego*] (7) : zadzierzałem branye zemye na ymyenyv krzevyaczyny vedluk praw moych vishey thrzech lyath *ZapWar* 1523 nr 2224; *BiałKat* 63v; sieftrzeniec, blizfzy do bránia ípadku, niż brát ftryieczny *SarnStat* 601, 588, 602, 631, 1051.

6. Uzyskiwanie, dostawanie, otrzymywanie, nabywanie, kupowanie (18) : żaden mi kościół nie wżyczał co íię tycze dáwania y bránia/ iedno wy fámi [*nulla mihi ecclesia communicavit in ratione dati et accepti, nisi vos soli*] *WujNT Philipp* 4/15; *SarnStat* 80.

*branie czego* (15): *GlabGad* D3; kazano íię bráćiey ziáchác/ do Forlu ábo Forum Liuij / ná branie święcenia kápláńłkiego. *SkarŻyw* 543; A po wykonaniu Roków/ tedy z ksiégámi máią vrzędnicy zoftác dla wykupná y bránia Extráctow *SarnStat* 742, 326, 821, 929 [2 r.], 1123, 1233; Gdyż kto orze/ ma w nádzieiey orác: y kto młóci/ w nádzieiey bránia pożytkow to czynić ma. *PowodPr* 22; *SkarKaz* 206b; Ieft iefzcze druga przypráwá do bránia y vprofzenia mądrości z niebá *SkarKazSej* 662b, 662b. *Cf* *branie czego od kogo*, *Wyrażenie*.

*branie czego od kogo*: kogo Książę da/ ten bez żadnego bránia mocy od ftárfzych ná tym vrzędzie siedzi *SkarJedn* 378.

Wyrażenie: »branie błogóśławieńftwa«: ípuść głowę pod ręce moie/ do bránia błogóśławieńftwá. *SkarKazSej* 680a.

a. praw. Uzyskiwanie odroczenia rozprawy sądowej (1) :

Wyrażenie: »branie na rozmyślenie«: Práwá krolew. ábo wálnego Księgi pier. o braniu na rozmyśle[nie]. *SarnStat* 159 żp.

7. Przyjmowanie [*czego*] (15) : *GroicPorz* 113v; Kogo pozowá ku braniu pieniędzy z záftáwy/ táki winien w grodze ftác/ á pieniądze brác/ y z záftáwy zftápić. *UstPraw* H4v, H3; Inych rzeczy około

brania Świętości Pánłkiey álbo łpowiedzi/ tákiež śpiewánia nábožnego/ tu niepifzę. *BielSpr* 16v; *SkarŻyw* 235; *ZapKościér* 66; *SarnStat* 634, 1244, 1279, 1286; *SkarKaz* Oooo2b.

*Wyrażenia:* »branie darow, podarkow« (3): *lex muneralis*, Vítává przeciwko braniu dárów. *Mqcz* 237c; *GórnDworz* Aav; *SkarKaz* 2a.

»branie do małżeństwa«: y zwiela żon Iákobowych/ y zbránia do małżeńltwá dwu śiołtr rodzonych zbudowác łie nie rozumnemu [...] trudno. *SkarŻyw* A5.

\*\*\* *Bez wystarczającego kontekstu* (4) : *sumtio*, branye *BartBydg* 153v, 36; *Mymer*<sup>1</sup> 13; *Calep* 1030a.

*Synonimy:* 1. *imanie, kładzenie, łapanie, wsadzanie*; 2. *używanie*; 3. *czerpanie, odejmowanie, wybieranie, zbieranie*; 4. *kradzenie, łupienie, odbieranie, oddalanie, odejmowanie, plądrowanie, rozchwytywanie, wydzieranie*; a. *wybieranie, wyciąganie*; 6. *nabywanie, odnoszenie, przyjmowanie, zyskowanie*; 7. *przyjmowanie*.

*Cf* **BRAĆ**, BRANINA

MB